

SERİ
SERIE B

CİLT
TOME XXIV

SAYI
FASCICULE II

1974

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ DERGİSİ

REVUE DE LA FACULTÉ DES SCIENCES FORESTIÈRES
DE L'UNIVERSITÉ D'ISTANBUL

DÜZENLİ ORMANCILIK YÖNÜNDE ORMAN — KÖY İLİŞKİLERİNİN DOĞURDUĞU SORUNLAR VE ÇÖZÜM YOLLARI¹⁾

Y a z a n

Prof. Dr. Tahsin TOKMANOĞLU
İ. Ü. Orman Fakültesi

G i r i Ő

Türkiye, Asyayı Avrupaya bağlayan bir köprü özelliğindedir. Tarih boyunca yapılan göçlerin büyük bir kısmı bu köprüden geçilerek yapılmıştır. Orta Asyadan kopan büyük insan kütleleri, Anadoluyu bir uçtan diğer uca kadar katettikten sonra hedeflerine ulaşmışlardır. Gelen insanların bir çoğu da, burada yerleşerek yerli halkla kaynaşmıştır. Anadoluya yerleşenler, daha sonra gelenleri doğu sınırında durdurabilmek için direnmişlerdir. Bu direnmeler bazen başarılı olmuşsa da, genellikle kırılmıştır. Hemen her yüzyılda bir defa, Anadolu doğudan gelen yeni uluslar tarafından çiğnenmiş ve işgal edilmiştir.

Anadolu halkı, birbiri ardısına gelen yeni küteller önünde, daima tedirgin, çekingen ve yarımından emin olamama endişesi içinde yaşamıştır. Kendilerini biraz emniyete alabilme ümidile, Anadoluya yerleşmiş olan insanlar, yeni gelecek ulusların göç yollarından uzaklaşmayı ve sarp araziler içersine gizlenmeyi uygun bulmuşlardır. Koşullar hep aynı kaldığından, Orta Asyadan Anadoluya gelenler evvelâ göç yolları üzerindeki zengin ovalara ve verimli vadilere yerleşmişler, fakat daha sonra sarp arazilerin içerlerine yerleşerek yaşantılarını sürdürmeye çalışmışlardır. Diğer bir deyimle, jeopolitik koşullar, Anadolu insanını dağlık arazide yaşama olanağı yaratmaya zorlamıştır.

Sarp arazilerde yaşama olanağı arayan bir insanın ilk yapacağı iş, ekip biçebileceği düz veya düze yakın arazi parçalarını bulmak ve bura-

¹⁾ Kasım 1974 tarihinde Ankara'da toplanan, "Düzenli Ormanlık Yönünden Orman - Köy İlişkileri" konulu V. Teknik Kongreye bildiri olarak sunulmuştur.

ların yerli bitkilerini temizliyerek tarıma elverişli hale getirmektir. İkinci yapılabilecek iş, sarp arazilerden besinini sağlayabilen evcil hayvanlar bulmak ve bunları yetiştirmektir. Anadolunun sarp arazilerine yerleşen büyük insan kütleleri, koşulların gereği olan bu iki çalışma şeklini, tarihin boyunca geniş çapta uygulamışlardır. Bir taraftan düz ve düze yakın arazi parçalarının en küçüklerinde dahi, yerli bitkiler sökülerek veya yakılarak yok edilmiş, diğer taraftan koşulların elverdiği kadar keçi beslenmiştir. Kısaca, sarp arazilerdeki yerli vejetasyon devamlı olarak yok edilmeye çalışılmıştır. Nüfusun az, vejetasyon örtüsünün yoğun olduğu yerlerde bu zarar kapatılabilmiştir. Fakat bunun dışındaki yerlerde, vejetasyon örtüsü devamlı şekilde azalmış ve yerini şiddetli toprak erozyonlarına bırakmıştır. Toprak erozyonlarının kapladığı alan, toplam arazilerimizin yarısından fazladır.

Tarih boyunca, Anadoludaki vejetasyon örtüsü azalmış ve toprak erozyonunu durdurmak veya azaltmak gayesile herhangi bir çalışma da yapılmadığından erozyon gün geçtikçe şiddetini arttırmıştır. Bugün dahi toprak erozyonu bütün şiddetle devam etmektedir.

Sarp arazilerdeki toprak tabakaları, yüzyıllar boyunca aşınmış, taşınmış ve üzerindeki bitki örtüsünü, dolayısıyla insanları besliyemez hale gelmiştir.

Bugün biz ormancılar, yurdumuzun sarp arazilerinde, yorgun topraklar üzerinde, geçim sıkıntısı içinde çırpınan insanlarla karşı karşıya bulunuyoruz. Ormancılık çalışmalarımızı büyük çapta etkileyen bu iki faktörü daima gözönünde bulundurmak mecburiyetindeyiz.

Yurdumuzda Bugüne Kadar Uygulanan Ormancılık Kuralları ve Kritiği

Yurdumuzda ormancılık çalışmaları 1856 yılında başlamıştır. Bu tarihten itibaren çeşitli Avrupa ülkelerine ve Amerikaya giden meslektaşlarımız, oralarda öğrenebildiklerini burada öğretmeye ve uygulamaya çalışmışlardır. İyi niyetle yapılan bu çalışmalar sayesinde, ormancılığımız bir hayli gelişmiş ve bir çok aşamalardan geçmiştir. Zaman zaman getirilen yabancı mütehassısların da, bu gelişmede katkıları olmuştur.

Her meslekde olduğu gibi, ormancılıkda da uygulanan kurallar, genel ve özel olmak üzere iki kısma ayrılır. Genel kurallar, her ülkede ve her çeşit iklimde uygulanabilen kurallardır. Özel kurallar ise, ülkelerin, hatta mntıklarının sosyal ve doğal koşullarına göre değişen kurallardır.

Örneğin, orman bütünlüğünün sağlanması, yolların yapılması, yangınlarla hastalıklarla ve zararlı böceklerle savaş, saha emniyeti ormancılığın genel kurallarıdır. Bunlar, teknik ormancılığın yapılacağı her yerde gerçekleştirilmelidir. Özel kurallar, ağaç cinslerine ve sosyoekonomik koşullara göre çok değişir. Örneğin Kızılçam yalnız Türkiyede bulunan, başka ülkelerde yetişmeyen bir ağaçtır. İleri Avrupa ülkelerinin diğer çam türlerinde uyguladıkları silvikültür metotlarından birini, bizim getirip kızılçamlarımızda uygulamamız asla doğru olmaz. Kızılçamın özelliklerine uygun kurallar bulmaya ve bunları uygulamaya mecburuz.

İleri ülkelerde çalışan arkadaşlarımızın getirdikleri bilgilerden ve yabancı mütehassısların raporlarından faydalanılarak yapılan işler, genellikle mesleğimizin genel kurallarına ait işlerdir. İleri ülkelerden getirilen genel kuralların uygulanma olanağı, geniş çapta değilse de, bir hayli bulunabilmıştır. Özel kurallar ise hemen hiç uygulanamamıştır.

Ülkemize dışardan bir hayli teknik ormancılık bilgisi getirilmiştir. Yapılan araştırmalarla da koşullarımıza uygun özel kurallar bulunmaya çalışılmaktadır. Gelişmemiş ülkelerin çoğunda bulunmayan nicelikde ve nitelikde bir teknik eleman kadrosuna sahip bulunmaktayız. En büyük güvencemiz olan bu kadro, uyguladığımız kuralların devamlı olarak kritiğini yapıyor. Başarıya ulaşan ve ulaşamayan kuralları birbirinden ayırt ederek gözler önüne seriyor. Odamızın teknik kongreler düzenlemesi de bu ihtiyaçlardan, yani mesleğimizin başarılı ve başarısız yönlerini samimiyetle ortaya koyma isteğinden doğmaktadır.

Bildirimizin giriş kısmında belirtildiği üzere, ormanlarımızda, yorun topraklar üzerinde geçim sıkıntısı içinde çırpınan vatandaşlarla karşı karşıya bulunmaktayız. İleri ülkelerin ormanlarında ise koşullar böyle değildir. Orman içersinde yaşayan insan sayısı yok denecek kadar azdır. Oralarda tarihi devirlerdeki koşullar, insanların sarp arazilere yerleşmelerine neden olmamıştır. Ayrıca büyük şehirlerde gelişen sanayi, köylerde yaşayanların buralara toplanmalarına sebep olmuş ve çok büyük şehirler doğmuştur. Bugün Türkiye'de, orman içindeki nüfusun başka yerlere taşınması için çareler aranmaktadır. Kendiliğinden gitmek isteyenlere yardım edilmektedir. Norveç'de ise, orman içinde yaşayan ve sayıları çok az olan köylülere, şehirlere göç etmemeleri için prim verilmektedir. Sosyoekonomik koşulların çok farklı oluşu, Türk ve Norveç hükümetlerinin birbirinin aksi yönünde hareket etmelerine sebep olmaktadır.

Norveç ormancıları, ormanlarının yol şebeke planlarını düzenlerken topoğrafik koşulları ve amenaşman planlarını dikkate almaktadırlar. Bu-

na göre de kurallar ve formüller geliştirmişlerdir. Hangi orman bölgesinde fazla eta varsa, oraya daha fazla yol yapmaktadırlar. Norveç için geliştirilen bu kural ve formülleri bizim aynen alarak kendi ormanlarımızda uygulamamız asla doğru değildir. Çünkü bizim ormanlarımızda, dikkate alınması gereken bir etken daha bulunmaktadır: Orman köyleri. Norveç'in kural ve formüllerini aynen uyguluyarak, ormanlarımıza yol şebeke planı yapmak, orman köylerini yok saymak anlamına gelir ki, koşullarımıza asla uymaz.

İleri ülkelerde, orman içindeki her çeşit açıklık derhal ağaçlandırılmaktadır. Biz de ise bu açıklıklar, genellikle köylülerin mer'alarıdır. Bu sebeple de ağaçlanmasına engel olmaya çalışırlar.

Yukardaki misaller de belirtildiği üzere, ormancılık geniş çapta sosyoekonomik koşullara bağlı bulunmaktadır. Sosyoekonomik koşulları, biz ormancıların yalnız başımıza değiştirmemize, daha olumlu hale getirmemize imkân yoktur. Diğer bütün devlet teşekküllerinin bu davaya katılmalarının zorunlu olduğuna inanıyor hepsinden yardım bekliyoruz.

Evvelâ «Orman Köyü» değişiminin üzerinde durmak isteriz. Sözlüklerde köy, bir ev topluluğu olarak tanımlanır. Orman köylerimizde ise ev topluluğuna hemen hiç rastlanmaz. 8 - 10 Klm uzunluğundaki bir vadinin yamaçlarına 2 - 3 evlik küçük gruplar halinde dağılmış ünitelerin tümüne birden bir köy denilmektedir. İdari bölümlerimizin gereği olarak bunlara köy denilmiştir. Yoksa sözlüklerdeki köy tanımlaması bunlara hiç uymamaktadır. Bu koşullar içersinde kaldıkları sürece, kendilerini en basit medeniyet nimetlerinden dahi faydalandırma olanağı bulunamaz. Nitekim çoğuna okul yapılamamıştır, yapılanlara da uzak olduğu için çocuklar gidememektedirler. Bu insanları bir araya topluyarak evvelâ köy kurmak gerekir. Bu yapılmadan sosyoekonomik koşulların değişmesi düşünülemez. Yeni köylerin kurulması ise, Orman Bakanlığımızın yetkisini aşar. Konu bir milli problem olarak ele alınmalı ve bütün devlet teşekkülleri katılmalıdır. Böyle birbirlilik içersinde meslekdaşlarımızın kendilerine düşeni fazlasıyla yapacaklarından eminiz.

Sonuç ve Öneriler

Düzenli bir ormancılık yapılabilmesi için orman - köy ilişkilerinin olumlu bir yolda bulunmasının zorunlu olduğu açıkça görülmektedir. Orman içinde ve bitişiğinde bulunan köylerimizi ve onların sosyoekonomik sorunlarını dikkate almadan, ormancılığımızın başarıya ulaşmasına olanak yoktur. Orman köylerinin geliştirilmesini bu köylerin bütün problem-

lerinin çözümlenmesini yalnız ormancılardan beklemek de asla doğru değildir. Ormancı arkadaşlarımızın davaya faydalı olmak gayesile, birçok girişimlerde bulduklarını görüyor ve izliyoruz. Örneğin, orman köylülerine kalkınma kredileri sağlamak, Orman Bakanlığının gelirlerinden yardımda bulunmak, orman işlerinde orman köylüsüne öncelik tanımak, el tezgâhları ve benzeri işleri geliştirmek, arıcılık, tavukçuluk, tatlı su balıkçılığı gibi konuları yaymak, bu girişimlerin başlıcalarıdır. Büyük bir kıvançla izlediğimiz bu çalışmalara, aşağıda açıklanan iki konunun da katılmasının yararlı olacağını umuyor ve öneriyoruz.

1 — *Küçük sulama şebekelerinin kurulması* : Bol yağış alan Karadeniz ormanlarımızda dahi, köylülerimiz kuraklıktan şikâyet etmekte, hatta bazan evlerinde kullanacak suyu dahi güçlükle bulmaktadırlar. Her çeşit tarım ürününün bol suya ihtiyaç duyduğu yaz aylarında yağışların az olması bu duruma sebep olmaktadır. Bu yerlerde yapılması gereken iş, yağış mevsimlerinde toprağa düşen bol miktardaki suyu, küçük toprak barajlarda tutmak ve yaz aylarında tarlalara vermektir. Ege ve güney Anadoludaki orman köylerimizde böyle tesislere çok daha geniş çapta ihtiyaç bulunmaktadır.

Amerika Birleşik Devletlerinin her tarafında, özellikle Arizona ve Nevada göllerinde yapılmış olan bu tesisler, tarım ürünlerinin artmasında büyük fayda sağlamaktadır. Amerikada çok benimsenmiş olan şu prensibin bizde de aynen benimsenmesinde büyük yarar vardır: «Yağışlarla gelen suları denizlere kaçırmamak tarlaların sulanmasında bundan yararlanmak». Karadeniz köylerimizde bu prensibe tamamiyle ters bir tutum uygulanmaktadır. Yağış mevsiminde her taraftan seller gitmekte, yaz aylarında da ürünler kurakdan yanmaktadır.

Yapılması gereken küçük toprak barajlar ve açılması gerekli kanallar, orman mühendislerimizin kolaylıkla yapabilecekleri işlerdir. Fakültemizdeki Transport ve Geodezi derslerinde bu konuları bütün ayrıntılarıyla görmektedirler. Yapılması tamamiyle Orman Bakanlığımızın yetgisi içerisinde bulunan bu tesislerin, lükse kaçılmadığı takdirde çok az masrafla, bazı yerlerde sadece işçilik masrafı ile yapılabileceği kanısındayız. Kanal güzergâhlarını saptamak için kullanılan ölçü aletleri de ucuzdurlar.

Orman köylülerine küçük sulama şebekeleri kurmak için gerekli bütün olanaklar Bakanlığımızın elinde vardır, hemen çalışmaya geçilebilir. Köylülerimizin faydasını yakinen gördükten sonra bu çalışmalarla çok ilgileneceği ve iş gücünü katarak yardımcı olacağı kanısında bulunuyoruz. Kızılcahamamdaki çalışmalara halkın gösterdiği ilgi düşüncemize dayanarak olmaktadır.

2 — *Şeker akçaağacı yetiştirilmesi*: Lâtinçe ismi *Acersaccarum* İngilizcesi *Sugar Maple* olan bu ağaç yurdumuzda doğal olarak bulunmamaktadır. Fakat akçaağacın diğer türlerinden *Acertataricum*, *Acertrautvetteri*, *Acerpseudoplatanus*, *Acercappadocicum*, *Acer platanoides*, *Acer divergens*, *Acer camperstre*, *Acer hyracanum* bulunmakta ve en soğuk iklimlerimizde dahi yetişmektedirler. Amerika Birleşik Devletlerinin Kanada sınırına çok yakın bulunan *Syracusa* şehrinin dağlarında doğal olarak yetişen şeker akçaağaçlarından büyük faydalar sağlanmaktadır. Ağaç gövdesine yerleştirilen bir boru, ilkbahar aylarında özsuynun dışarıya akmasını ve bir naylon torbada toplanmasını sağlamaktadır. Dolan torbalardaki sular, bir kazanda toplanarak kaynatılmaktadır. Özsuynun büyük bir kısmı buharlaşarak uçmakta geride, bal kıvamında tatlı bir madde kalmaktadır. Ekmek üzerine sürülerek zevkle yenilebilen bu madde, Amerika'da şeker sanayinde kullanılmaktadır.

Yakinen görüp incelediğimiz Şeker Akçaağacının yurdumuzda da yetiştirilmesinin çok faydalı olacağına inanıyor ve bunu Rize ilimizin sahil kesimi nasıl çay ziraatı sayesinde büyük olanaklara kavuştu ise, aynı ilin ve diğer bir çok ilimizin dağlık mntıklarında yetiştirilecek şeker akçaağacının büyük bir gelir kaynağı olacağı kanısını taşıyoruz.

Yukardaki iki önerimizden birincisi kısa vadelidir faydası hemen görülebilir, ikincisi ise uzun vadeli bir çalışmayı gerektirmektedir. Orman Bölge Şefliklerimizin bahçelerinde yetiştirilecek bir kaç şeker akçaağacı, hem yöre koşullarına uygunluğunun denenmesini, hem de faydasının halka gösterilmesini sağlar. Birincisi 1954 ikincisi 1964 yıllarında olmak üzere, şeker akçaağacı konusunda Tarım Bakanlığına iki defa öneride bulunmuştum. Bu üçüncü öneriye, Orman Bakanlığımızın daha yakından ilgi göstereceğini umuyorum.

Hepinize Saygı Sevgi ve Hürmetlerimi sunar, başarılar dilerim.